

HANKA HOSNEDLOVÁ
KDYŽ ANDĚLŮM
CHYBÍ KŘÍDLA

Hanka Hosnedlová

KDYŽ ANDĚLŮM CHYBÍ KŘÍDLA

ČAS ODPUŠTĚNÍ

Jaro toho roku ve Vídni bylo šedivé a nevlídné a Martu skličovalo stejně jako tmavé a zatuchlé chodby jejich domu. Pocit deprimující šedi umocňovala i série událostí, která zatloukla Martino sebevědomí zraňujícími ranami pod čáru ponoru.

Z jejího života zmizely i poslední dva světlé body. Snacha s malým Markem se odstěhovali sice jen pár desítek kilometrů od Martina bydliště, ale přes hraniční čáru, a synovo místo v jejich rodinném trojúhelníku, ani ne rok po Petrově smrti, vyplnil nový Sonin přítel, úspěšně aspirující na titul Markova tatínka. Mluvil táhlou jižanskou češtinou a snažil se být milý i k Martě, ovšem bez úspěchu.

A Šimon, který postrkoval Martinu lodičku citových vazeb po společné cestě téměř sedm let, najednou vyhodil směrovku do úplně jiných vod. Podstatně mladších a nutno přiznat, že i pohlednějších. Možná ovšem, že důvodem nebyl jen mladší model spolence, ale právě to, co srazilo Martu na kolena a co ji drtilo stejně spolehlivě a necitelně jako mlýnský kámen zrna obilí. Marta dokonale zmyšlovatela, vlasy odrostlé barvení a odborné péči kadeřníka dostaly popelavý vzhled, obličej zešpičatěl a ztratil barvu. Nebavilo ji zabývat se svým oblečením, a tak nahodilý výběr ze šatníku dovršoval destrukci její osobnosti.

Na nic se netěšila, nic ji prakticky nezajímalo. Večer tupě zírala na míhající se barevné skvrny na televizní obrazovce a upadala do mátožného spánku, který jediný jí přinášel poněkud otupělou úlevu. Upatlané skleničky a prázdné lahve od laciného koňaku se hromadily na kuchyňské lince a neměla ani sílu, ani důvod zabývat se úklidem. Nikdo ji nenavštěvoval, nikdo se už nepokoušel vytáhnout ji z té kaluže utápějící se šedi.

K ránu ale mívala chmurné sny, které jí cupovaly srdce na kousky a nutily ji znovu a znovu prožívat celý ten neuvěřitelný životní tobogan, který ji nakonec vyplivl do téhle neradostné tůně sebezničujícího umrtvování. A jehla vzpomínek jí vracela v pokroucených obrazcích nesmazatelného tetování závanu mučivé bolesti v duši.

Bylo jí tenkrát sedmnáct a slunce svítilo jen pro ni. Věřila s nezdolným optimismem, že dokáže prorazit i tu na rudo natřenou pseudočínskou zeď kolem země, v níž se narodila, a že právě jí se svět prostře k nohám. Šlo to ale pomalu a hodně ztuha.

Špatný původ, který ji vyřadil z vládnoucí třídy dělníků a rolníků, jí zavřel brány na vysokou školu a vlastně byl závorou na dveřích i u mnoha dalších cílů. Výborný prospěch na základní škole a aktivní činnost v pionýrských kroužcích ji sice mechanicky katapultovaly na gymnázium, ale tady už blahosklonnost režimu končila. To tak, aby buržoazní dcerka s příbuznými v kapitalistickém zahraničí studovala za dělnické peníze vysokou školu!

Jako by za to mohla, do jaké rodiny se narodila. Ale dědičný hřích původu se nedal smýt ani stovkami odpracovaných brigádnických

hodin, po nichž měl tatínek krvavé mozoly a maminka mu musela masírovat záda husím sádlem, ani pravidelnou účastí rodičů na všech školních aktivitách. Kainovo znamení bylo prostě nesmyitelné.

Aby Martě, na dítě až neuvěřitelně dychtivé poznání a znalostí, nedělali v hlavě zmatek, nechali ji rodiče volně vstřebávat budovatelské nadšení a víru v komunistickou bibli. A tak z jejích prvních pokusů o básně, které následovaly hned po neuvěřitelně překombinovaných pohádkách s mnoha postavami, doslova kapala rudá. Toužila stát se novým Leninem v sukni a šokovalo ji, že její dospělé okolí s ní nesdílelo nadšení nad úspěšným budováním pětiletěk.

A když jednou zastavila kolona vládních vozidel provázejících ruského státníka s nasupeným obočím právě u silnice, kde stála Marta v jiskřičkovském kroji s vlastnoručně vyrobeným mávátkem, byl to pro ni silnější zážitek než Vánoce. Už si ani nevzpomínala, proč vlastně státník, který se proslavil mohutným obočím a řadou politických přehmatů, cestoval při své československé návštěvě právě na jih. Všechny školy ve městech a vesnicích podél trasy jeho cesty měly k velké radosti dítek ten den namísto vyučování vítací pohotovost. Kluci a děvčata v pionýrských krojích lemovali silnici a měli jedinou povinnost: v okamžiku průjezdu kolony nadšeně máchat mávátky a tvářit se bezmezně šťastně.

Marta s kamarádkou Andulkou byly postaveny přímo u závory železničního přejezdu. A náhoda tomu chtěla, že právě ve chvíli, kdy se blížila druhá část kolony, projížděl po kolejích jeden ze tří spojů lokálky a byla spuštěna závora. Ramenatý státník měl už zřejmě dost

sezení v automobilu, ze kterého občas blahosklonně pokynul nepřetržitě mávající bílomodré stafáži, a využil příležitosti, aby si protáhl nohy. V doprovodu tří ještě ramenatějších svalovců ve špatně padnoucích oblecích se vyvalil z auta a zamířil si to rovnou k závorám. Marta i Andulka se na něj přísály očima tak, že je prostě nemohl minout bez povšimnutí. Každé z nich přišpendlil na klopou kapsy blyštivě červený odznak s hvězdou a Leninovým portrétem a rutinovaně jim zapumpoval pravicí. Marta si pak večer odmítala umýt ruku, kterou jí zalomcoval ruský státník u kolejí. Stejně jako o sedm let později, když se jí na paži podepsal vlasatý bigbeatový bubeník, z něhož se mohla stát česká muzikantská legenda, kdyby nezměnil barvy, za něž bubnoval, za hřiště za oceánem.

Rodiče se na její politickou orientaci dívali s nadhledovou shovívavostí a pobaveným úsměvem jako na první šrámy a modřiny – dokud nedošlo k onomu prvnímu střetnutí třídních názorů na půdě rodiny. Marta nechtěně vyslechla babiččin rozhovor s rodiči, v němž se jinak bohabojná babička neostýchala použít těžkého slovního kalibru při označování představitelů tehdejší moci a při hodnocení postojů a konání vládnoucího režimu.

Babička se sice narodila na české straně hranic, ale městečko, které bylo zapsáno v jejím křestním listě, mělo pak svou druhou část za ostnatým drátem. Oddělené spolehlivěji než stovkami kilometrů. Vzdělání se jí dostalo v německém jazyce, ale doma se díky tomu, že tatínek byl Vídeňák a maminka Češka, mluvilo oběma jazyky. A čiperná Róza, která byla nejstarší ze čtyř sourozenců a tatínkovi také nejmilejší, šla na zkušenou do města valčíků a sachrdortů. Celý

život na tuhle rakouskou anabázi s láskou vzpomínala a jak stárla, bylo její vyprávění stále růžovější a stále plnější superlativů.

Vrátila se po několika letech vdaná, jak správně její maminka poučená životem předpokládala. Netušila ovšem, že si Róza vezme českého natěrače, který se chtěl mocí mermo vrátit do svých rodných Českých Budějovic, kde měli jeho rodiče domek se zahrádkou a maličké hokynářství.

Babička byla šikovná jak na práci ve kšeftě, tak na domácnost. Dokázala háčkovat překrásné záclonové vzory a péct fantastické dorty a cukroví. Záhy si tím získala věhlas v širokém okolí, takže když upadající hokynářství přebudovala na příjemnou cukrárničku, na nedostatek zákazníků si rozhodně nemohla naříkat.

Od sladkého řemesla, které si povýšila na umění, ji neodradily ani dva po sobě jdoucí přírůstky do rodiny. Dcera Marie byla hezká a usměvavá po babičce, Martin tatínek zdědil po dědečkovi jméno Josef a bůh ví po kom neukojitelnou žízeň po vzdělání.

V cukrárničce se mluvilo chvíli německy, chvíli česky a nejčastěji stylem, v němž se oba jazyky proplétaly v dojemné symbióze. Babička, přestože převážnou část života prožila v Čechách a mnohem častěji mluvila česky než německy, se nikdy nezbavila určitého nedefinovatelného přízvuku, jímž se její čeština vyznačovala a který jí těsně po válce přinesl i spoustu nepříjemností. Stejně jako skutečnost, že měla sestry provdané v Rakousku a bratra, který byl v pětáctýřicátém i s manželkou Gretchen odsunut do válkou zbídačeného Německa.

Rózin bratr Rudy, který původně studoval v Linci, se totiž o jedněch prázdninách zakoukal do mladé ovdovělé selky z pohraničního statku a se studii byl konec. Stal se z něho úspěšný sedlák, přikupoval pozemky, rozšiřoval stáda. Snad to měl už v genech. A nade všechno miloval kraj, kde ležely jeho polnosti, statek a sad. Snad i víc než prsatou Gretchen se širokými boky a věčně lesklým zarudlým obličejem. Vrostly mu do srdce jako kořeny mohutných lip před okny hlavního stavení. Před frontou ho zachránilo, co jindy proklínal a co bylo jeho celoživotním handicapem – zdeformovaná noha. Sice na ni napadal, ale nikterak mu nebránila v těžké práci na poli, ani ve chlévě.

V době války podporoval deputátem celou svou rozvětvenou rodinu a díky tomu, že statek byl psán na jeho manželku, jež byla původem Němka, mohl pomoci i řadě mladých lidí, které zaměstnával, aby je uchránil před totálním nasazením. Samozřejmě za cenu protiváhy v podobě příslušných odvodů obilí i masa bojující Říši. Bohužel jen dva z nich pak našli odvahu zastat se Rudyho rodiny v době vypjatého poválečného účtování. A stejně to nebylo nic platné, anabáze potupného odsunu se skromnými kufříky osobního majetku ho neminula.

Ačkoliv později už na tom byl opět majetkově podstatně lépe než Rózina rodina, která v Čechách zůstala, nikdy nepřestal ani on, ani Gretchen tesknit po jejich šumavském statku. Ten se pak ocitl v hraničním pásmu a co nebylo vydrancováno, neúprosně polykala milosrdná příroda. Svou zelení vstupovala nejen do rozvalených stěn

obytných stavení, ale i mezi ukázněné řady ovocného sadu a na neoraná pole a postupně vyhlazovala veškeré doteky lidské ruky.

Když pak revoluce prostřela sametový koberec na obě strany a ostnatý drát byl rozstříhán na suvenýry ze země absurdit, přijel se Rudy podívat na místo, kde stával jejich statek. Opřený o kmen zplanělé jabloně obklopené vzrostlými smrky nehnutě zíral na zarostlé oblé vyvýšeniny v zeleném travnatém porostu, kde se kdysi tyčily bílé stěny stavení, chlévů a sýpek. Stál, scvrklou rukou hladil drsnou kůru pokrouceného stromu, který před léty sám zasazoval, a z očí se mu řinul nepřetržitý proud slz.

Ted' teprve jasně chápal, co znamenala věta, kterou mu před časem napsal tajemník z blízké vsi, když chtěl informace o někdejším statku Adlerových. Statek opravdu neexistoval. Marta pak často přemýšlela, jestli bělovlasý posmutnělý Rudy někdy našel cestu k odpuštění, anebo umíral zahořklý a s duší pokroucenou jako kmen oné zplanělé jabloně.

Tíhu všech těchto osudů musel pak nést na svých bedrech mladičkový Josef, kterému zavřela cestu na studie válka a po válce pak skutečnost, že se narodil ve špatný čas na špatném místě. Přesto si nestýskal. A dokázal ještě v době povinného vojančení přibrat ke svému kříži i trable dcerky bývalého četnického velitele, která uměla tancovat jako Salomé. Nechtěla sice po něm hlavu Jana Křtitele, ale srdce, které si vzala do zástavy na celý život. A on nic nenamítal.

Za to mu dávala dostatek prostoru, aby si mohl studovat po nocích, věnovat se loutkovému divadlu, sbírání známek a špatně placené práci

aranžéra, která přece jen skýtala větší volnost než směny v zestátněné fabrice na hrnce, kde mu bylo původně nabídnuto místo ve výrobě.

Dokázala odsunout jako nepotřebné harampádí všechno, co jí kalilo pohled na slunce. Mládí s omezujícími otěžemi přísného tatínka, dobu totálního nasazení, kdy si párkrát při bombardování prožila generálku vlastní smrti, útěk z Reichu a dlouhé týdny skrývání, smrt tuberkulózního bratra, pro kterého neměli léky... I nesouhlas ovdovělé matky s její srdeční volbou, protože voják Josef byl o čtyři roky mladší než její štíhlá hnědooká dcera, která navíc své samaritánství začala uplatňovat jako zdravotní sestra v nemocnici.

Nic jí nebylo zatěžko, a když si pak Marta zpětně uvědomila, kolik dřiny maminka vynakládala jen na běžný chod domácnosti a jejich čisté šatstvo v době bez praček a ždímaček, bylo jí z toho úzko. Vždycky v takovou chvíli měla pocit provinění vůči matce a bolestné výčitky, jak málo jí všechnu tu obětavou péči a lásku oplácela.

Marta se dlouho domnívala, že všude v rodinách panuje takový soulad a pohoda jako u nich. Třebaže neměli ani auto jako Hrochovi v ulici, ani televizor jako Smolíkovi v přízemí, kam se občas chodily dívat všechny partaje, které tak společně prožily spartakiádu i první televizní Prodanou nevěstu. Měli ale spoustu zajímavých knížek a na stěně obraz, který stál tolik, jako všechen nábytek v ložnici, a který babička nenáviděla, protože představoval pro ni nepochopitelné rozhazování. Na famózní bramborák k nim chodívala v teplých podvečerech vonících kvetoucími akáty pomalu celá ulice a mamčin vaječný koňak společně s Martou tajně mlsávala půlka třídy. Martino štěstí bylo tak okaté a bezbřehé, že si zasloužilo zkalit.

Stalo se to onoho dne, kdy vyslechla babiččin názor na všechno, co Marta až doposud stavěla na oltář nedotknutelnosti. Ještě víc ji ale rozhodilo rodičovské přitakávání tomu neuvěřitelnému rouhání proti jejímu socialistickému náboženství, které do nich vtloukali učitelé už od první třídy. Chvíli se v ní rvala socialistická ušlechtilost s láskou k rodičům, ale pak usoudila, že komunistické spasení jejich blízkých je možné jedině skrze jejich poznání a pokání. A protože nejbližší autoritou mimo rodinu pro ni byla soudružka učitelka, vtrhla do přivřených dveří kuchyně a napětím vibrujícím hláskem zakřičela: „To se neříká, nebo to na vás řeknu ve škole.“

Trojice v místnosti strnula. Překvapením a také neřešitelností situace. A vlastně i strachem, protože za takové řeči si už mnozí vysloužili pohled přes zamřížované okénko nebo i několikaletou rekreaci v jáchymovských dolech. A tehdy tatínek usoudil, že se dopustil chyby, když nechtěl riskovat rozpolcení dětské dušičky. Zbořit zakořeněné socialistické vize a čítankový náhled na svět sice rodičovské tažení v onom večeru ještě nezvládlo, ale otráslo základem Martina dosavadního názorového spektra. Martě se začal hroutit její jásavý bezproblémový svět, postavený na pohádkové spravedlnosti a rovnosti, a od té chvíle pochybovala už téměř o všem.

Dvojí svět oddělovaný dveřmi bytu ji nějakou dobu trápil a cítila se značně nejistá, ale časem začal na misce jejích názorových vah logicky převažovat postoj prezentovaný jejími rodiči a prarodiči. A později i spolužáky a přáteli, s nimiž právě ono společně sdílené tajemství nesouhlasu s politikou režimu a šepem sdělované informace přitekly po rozhlasových vlnách rušené Svobodné Evropy vytvářely

báječně důvěrné vazby. A těch bylo stále víc a víc. Mnohdy i s lidmi, kteří stáli na druhé straně barikády zcela otevřeně a nezakrytě. Za to jí přibývaly do kádrového posudku k oněm nezaviněným černým puntíkům i další, které už Marta vědomě vytvářela sama.

Kulturní renesance šedesátých let ji strhla do postupně sílícího proudu nadějí, které prožívala stejně intenzívně jako lásku k urostlému mechanikovi ze šumavské vesnice, s nímž ji svedl dohromady společný zájem o divadlo malých forem. Společně prožívali všechny vůně z rozvíjejících se květů Pražského jara, které pak surově rozdrtily pásy tanků spojeneckých armád. Marta byla jako v horečce, v těch srpnových dnech roku šedesát osm snad ani nespala. Pomáhala tisknout plakáty a mimořádné novinové stránky, které pak s černovlasým Janem roznášeli po ulicích s mrazením v zádech, protože z obrněných aut a tanků je upřeně sledovali vojáci asiatských rysů v ruských uniformách a s prstem na spoušti. Marta přibila na zeď zklamání mezi stovky komunistických průkazů svůj osobní, podepsaný manifest. Stále se však nemohla zbavit pocitu, jako by všechno tohle horečné dění neprožívala ona, ale nějaká její dvojnice, na kterou se dívá skrze okenní sklo.

Dojem povznášející sounáležitosti však po několika dnech začal opadávat, a když se tábor bojácných a opatrných začal přiklánět ke schvalovačům okupace, kteří získávali stále silnější pozice, zbortil se Martě její svět podruhé. Tentokrát ovšem daleko bolestněji, protože k ranám na duši přibývaly i sankce velice reálné.

Ztrátu místa v kulturní agentuře nesla ještě docela statečně, stejně by nedokázala sedět ve stejné místnosti s těmi, kteří se podle ní

zachovali vysloveně podle a zbaběle. Pro jejich omluvu nebyla ochotná a přijmout ani důvod strachu o rodinu, o děti, o existenci... Odmítla nabídku vlastní sebekritiky a očišťujícího dodatečného souhlasu s obsazením a netušila, že si tím zavřela dveře k jakémukoliv jinému zaměstnání. Ocitla se na černé listině a její znamení politické nespolehlivosti z ní udělalo nakaženou morem. Mnozí z jejích dosavadních přátel se s ní přestali stýkat. Ti, kteří jí ještě před pár týdny pochlebovali, se před ní nechávali zapírat, když hledala novou práci. A to ji bolelo víc než všechny ostatní ztráty.

Jan ale stál po jejím boku i v dobách krutých absurdit a až ke směšnosti zrychleného převlékání kabátů. Bez Marty by si svůj kádrový profil nesporně vylepšil, ale neudělal to ani tehdy, když mu Marta tuto možnost nabídla. Naopak se s ní v roce velkého šoku oženil. Svatba se podobala spíš exekuci – neměli ani prstýnky, ani hosty, dokonce ani svědky. Z radnice si zašli do bufetu na dršťkovou polévku, a pak se se dvěma kufry knížek vrátili ze svého krátkodobého výletu do samostatné existence k Martiným rodičům. Jiné řešení, když jim Martina nesmlouvavá tvrdohlavost zabouchla před nosem i dveře městské svobodárny, prostě nenašli.

Martina duše plná nezahojených ran se z prohraných bitev vzpamatovávala jen velice těžce a jizvy z této doby se připomínaly vždy, když začala zvedat hlavu nějaká nová, další naděje. Měla dojem, že tady, v téhle zemi, která po sobě, po své historií podložené kultuře a po svých lidech nechává dupat, už nemůže dýchat. A rozhodně tady nemůže nechat vyrůstat malého Petříka, který se narodil ve druhém roce opěvované konsolidace.

Upjala se k představě emigrace a každý večer zpracovávala Jana, aby s ní nasedl i na tuhle loďku snů. A Jan z velké lásky k ní nakonec souhlasil. Ani Martiny, ani Janovy rodiče však do plánů na změnu politického klimatu nezasvětili. Jednak jim nechtěli způsobovat bolest ještě dříve, než se trvalé odříznutí od domova začne uskutečňovat, a jednak se báli je vystavovat tíze nebezpečného tajemství.

Dlouho připravovaný a do detailu vypilovaný plán rodinného útěku se však povedl jen z poloviny. Neuvěřitelně hloupá a banální shoda okolností zbortila Martin pracně budovaný projekt jako domeček z karet. S těžkou žlučnickovou kolikou a napůl v bezvědomí ji obětavý řidič autobusu, vracejícího se z dovolenkové cesty do Jugoslávie, přivezl na pokyn vedoucího zájezdu zpátky do československého Absurdistanu. A Jan s malým Petříkem se podle plánu dostali do utečeneckého tábora poblíž Vídně.

Když Marta po operaci přišla k sobě, nemohla uvěřit tomu, co se stalo. Byla zoufalstvím bez sebe a cítila se dokonale na dně. Ochuzena o svůj střed vesmíru, o muže a syna, neměla vůbec chuť se vracet do života. Bez nich prostě ztratil její život smysl. Po řadě bezesných nocí, kdy celé hodiny koukala do vysokého bílého nemocničního stropu a ženy na lůžkách kolem ní pokojně oddychovaly, se ale rozhodla. Šance, že se dostane za Janem a Petříkem, ještě úplně nezemřela a ona udělá všechno, aby jí využila. Za každou cenu!

Byla ochotna k sebevětším obětem, jenom netušila, že cena, kterou zaplatí, bude tak sebezničující. Posedlá touhou dostat se za Janem by za naplnění svého snu dala i vlastní ruku. Místo toho ale musela dát vlastní duši.